

VA-rådgivning

Kommunala exempel och erfarenheter

Åsa Erlandsson, Ecoloop
Mats Johansson, Ecoloop



FÖRORD

Detta projekt är en del av Kunskapscentrum Små Avlopps fördjupande aktiviteter inom området VA och Kommunikation, vilket pekats ut som en prioriterad fråga inom området små avlopp.

Rapporten är skriven av Åsa Erlandsson och Mats Johansson, Ecoloop. Vi vill tacka er som delat med er av goda exempel på VA-rådgivning och för rådgivning i andra branscher;

Anders Sjöborg, Stadspartner Norrköping

Daniel Andersson, Bygg- och Miljökontoret Norrköpings kommun

Anders Fröberg, projektledare "Starthjälp" i Västerviks kommun

Jimmy Holpers, Samhällsbyggnadsförvaltningen, Region Gotland

Erkki Santala, Finlands miljöcentral

Minttu Peuraniemi, Västra Nylands vatten och miljö rf

Karl-Axel Reimer, Södertälje kommun

Stefan Björnmalm, Vice ordf i Vagnhärads hembygdsförening

Els-Marie Aronsson Kilström, Förvaltningschef Konsument

Per Bengtsson, Energirådgivningen i Stockholmsregionen

Kunskapscentrum Små Avlopp är ett projekt som finansieras av Naturvårdsverkets havsmiljöanslag. Projektägare är Chalmers Industriteknik. Kunskapscentrum Små Avlopp drivs av CIT Urban Water Management, JTI – Institutet för jordbruks- och miljöteknik och Avloppsguiden AB. www.smaavlopp.se

Innehållsförteckning

Förord	2
1 Inledning	5
1.1 Bakgrund	5
1.2 Syfte	5
2 Metod och Genomförande	5
3 Vad är VA-rådgivning?	6
3.1 Modeller för VA-rådgivning	6
4 Modeller för VA-rådgivning – kommunala exempel och erfarenheter	8
4.1 VA-rådgivare i omvandlingsområden – anställd av kommunen	8
Sändare och kanal.....	8
Resultat, exempel och erfarenheter	9
Organisation och finansiering.....	9
4.2 VA-rådgivare i omvandlingsområden - av kommunen upphandlad konsult	9
Mål och målgrupp.....	10
Sändare och kanal.....	10
Resultat, exempel och erfarenheter	11
Organisation och finansiering.....	11
4.3 VA-rådgivare med fokus på små avlopp - kommunalt anställd, ej myndighetsperson.....	12
Mål och Målgrupp	12
Sändare o Kanal	12
Exempel och erfarenheter	13
4.4 VA-rådgivare på regional nivå	15
Mål och Målgrupp	16
Sändare o Kanal	16
Exempel och erfarenheter	16
Organisation och finansiering.....	17
4.5 Demoanläggningar/Avloppsexpo	18
Mål och Målgrupp	18
Sändare o Kanal	18
Exempel och erfarenheter	18
Organisation och finansiering.....	19
4.6 Andra VA-rådgivningsprojekt	20
Projektbaserad VA-rådgivning	20
Avloppsmässa/avloppslördag	20
Mål och målgrupp	20
5 Erfarenheter från andra branscher.....	21
5.1 Konsumentrådgivning/vägledning	21
Mål och Målgrupp	21
Sändare o Kanal	21
Exempel och erfarenheter	22
Organisation och finansiering.....	22
Framgångsfaktorer	22
5.2 Energi- och klimatrådgivning, samverkan mellan 27 kommuner i Stockholmsregionen.....	22
Mål och Målgrupp	22

Sändare o Kanal	22
Exempel och erfarenheter	23
Organisation och finansiering.....	23
Framgångsfaktorer	24
6 Lärdomar, Framgångsfaktorer och fortsatta arbeten	24
6.1 Fortsatt utvecklingsarbete	25
Bilaga 1. Sammanfattning av VA-rådgivningsmodellerna.....	27

1 INLEDNING

1.1 Bakgrund

Det finns uppemot 1 miljon enskilda avlopp i Sverige. Av dessa behöver uppskattningsvis 400 000 åtgärdas för att skydda miljön och dricksvattnet. Våldigt många enskilda avlopp saknar fortfarande rening efter slamavskiljning, något som varit otillåtet sedan 1969. Det finns inte bara miljövinster utan också stora vinster för lokalt näringsliv i att satsa på att åtgärda de dåliga avloppen.

I många kommuner kommer det med dagens takt att ta 100 år innan de sämsta enskilda avloppen har åtgärdats.

Det behövs nya sätt att öka åtgärdstakten på kommunal nivå. Att få fastighetsägare att frivilligt åtgärda sina undermåliga avlopp är kostnadseffektivt jämfört med att tvinga fram åtgärder via föreläggande. Detta kräver emellertid att kommunen organiserar om sitt sätt att arbeta och hittar nya angreppssätt och strategier för sin relation till de som är ansvariga för att åtgärda avloppet dvs. fastighetsägarna.

Det finns erfarenhet från en rad kommuner som provat en mer kommunikationsinriktad strategi för att åtgärda de små avloppen. Dessa erfarenheter har inte samlats eller spridits mellan kommuner i någon nämnvärd utsträckning.

Det finns ett behov hos många kommuner av att veta mer om VA-rådgivning och nya former för kommunikation med fastighetsägare och andra målgrupper.

1.2 Syfte

Projektets syfte är att ge exempel på VA-rådgivning; vilka erfarenheter finns, hur den kan utformas, organiseras och finansieras kommunalt eller regionalt.

Målet är att kommuner ska få inspiration och förslag på upplägg och äskande av medel för ytterligare projekt. Projektet ska belysa och om möjligt besvara en rad frågor som: Vad har testats? Hur kan VA-rådgivning utformas och organiseras? Kan man dra lärdomar från rådgivningsinsatser från andra skrå?

2 METOD OCH GENOMFÖRANDE

Insamling av erfarenheter

Sammanställningen av kunskap och erfarenhet kring rådgivning gjordes främst i form av intervjuer med kommunala tjänstemän från föregångskommuner som testat olika former av VA-

rådgivning. Erfarenheter från andra branscher insamlades genom intervjuer med projektledare för olika typer av rådgivningsprojekt.

Spridning av resultat

Inför utlysning av LOVA-bidrag (lokala vattenvårdsbidrag) spreds delresultat från projektet via hemsida/medlemslista för Kunskapscentrum Små Avlopp och Avloppsguiden, med målet att ge uppslag och underlag för kommuner att söka pengar för VA-rådgivningsprojekt.

Hela projektet avrapporteras i denna PM som publiceras på Kunskapscentrum små avlopp och Avloppsguidens hemsidor.

3 VAD ÄR VA-RÅDGIVNING?

Det är inte lätt för den genomsnittlige fastighetsägaren att sätta sig in i de komplexa och tekniskt svåra frågorna som kopplar till åtgärdandet av små avlopp. Traditionellt har miljökontoren på kommunerna fungerat som "konsulter" och i många fall t o m tagit fram utredningar och ansökningar åt fastighetsägaren. Detta utifrån ett servicetänkande och med syftet att avloppsanläggningarna ska fungera bra under lång tid. Sedan Miljöbalkens införande har miljökontorens roll förtydligats till att i högre grad vara myndighet och inte rådgivare/konsult. Det behov av rådgivning och stöd som finns har inte fullt ut ersatts av entreprenörer och konsulter och kommunernas konsumentrådgivning på området är i stort sett obefintlig.

Ordet VA-rådgivning kan innebära flera olika typer av rådgivning kring vatten och avloppsfrågor, och beroende på VA-situationen i en kommun kan olika typer rådgivning vara aktuell. Med rådgivning menas här "stöd" som ligger utanför kommunens gängse tillsynsarbete men med syftet att effektivisera åtgärdandet av undermåliga små avlopp genom införande av kommunalt eller enskilt VA.

3.1 Modeller för VA-rådgivning

För att ge exempel på hur VA-rådgivning kan nyttjas i olika situationer beskrivs nedan i olika "modeller" för VA-rådgivning. Underlag för VA-rådgivningsmodellerna har inhämtats genom verkliga exempel från olika kommuner. För några situationer har inga kommunexempel hittats, i dessa fall har förslag på hur rådgivning skulle kunna organiseras i stället beskrivits.

För att en rådgivningsmodell ska vara effektiv krävs att den anpassas efter vilket syfte den avser och vilken målgrupp den riktar sig till. VA-rådgivningsmodellerna beskrivs därför utifrån

projektens Mål, Målgrupp, Sändare och Kanal. Nedan förtydligas begreppen. I kommunexemplen beskrivs även Resultat – hur framgångsrik en modell varit, samt Organisation och Finansiering – vem som gjort vad och hur projektet finansierats.

Mål

När ett rådgivningsprojekt utformas måste först och främst projektets mål beskrivas så konkret som möjligt. Beroende på situationen, behoven och strategin att komma till rätta med de undermåliga avloppen i en kommun kan olika mål bli aktuella. I en kommun som har många omvandlingsområden kan det vara aktuellt att ge rådgivning/stöd för fastighetsägare i respektive område, hur dessa kan gå samman för att bilda samfälliga lösningar. I en kommun med många undermåliga enskilda avlopp på fastigheter som ligger solitärt blir målet istället att ge stöd för fastighetsägare att välja systemlösning och söka tillstånd.

Målgrupp

När målet för rådgivningen formuleras är det även viktigt att avgränsa till rätt målgrupp. Om rådgivningen gäller möjlighet till samfälliga lösningar i omvandlingsområden är det viktigt att bestämma vilka områden som är aktuella och vilka som ska prioriteras. Om rådgivningen syftar till att ge stöd för solitära fastigheter i kommunen att åtgärda undermåliga avlopp bör även där en prioritetsordning, geografisk eller demografisk upprättas.

Sändare

Med sändare menas vem eller vilka som för ut budskapet/erbjuder stöd till målgruppen. En sändare kan i princip vara vem som helst t ex en kommunalt anställd person, en entreprenör, en konsult, en fastighetsmäklare eller en granne. Idag agerar miljömyndigheten många gånger både tillsynsmyndighet och rådgivare trots att det inte ligger på dennes ansvar. Det kan vara av fördel att skilja på roller eftersom en myndighetsperson t ex inte får förespråka en specifik teknisk lösning.

Kanal

Med kanal menas här hur budskapet/stödet förmedlas. Det kan t ex vara genom informationsblanketter som skickas per post, ett lokalt möte i ett specifikt område, en mäsas för hela kommunen eller demonstrationsanläggningar i kommunal regi. Beroende på vad som önskas uppnås kan olika typer av informationsspridning användas.

4 MODELLER FÖR VA-RÅDGIVNING – KOMMUNALA EXEMPEL OCH ERFARENHETER

4.1 VA-rådgivare i omvandlingsområden – anställd av kommunen

Denna modell beskriver hur VA-rådgivning kan utformas när målet är att hitta lösningar för omvandlingsområden där gemensamhetsystem kan vara ett alternativ. VA-rådgivaren är i detta fall en kommunal tjänsteman. Modellen har tidigare tillämpats i Norrköping, den omnämns därför ibland som "Gamla Norrköpingsmodellen".

Mål och målgrupp

Att få till gemensamhetsanläggningar i bebyggelsegrupper med ökad permanentning. Målgrupp för arbetet är boende i dessa områden.

Sändare och kanal

VA-rådgivningen utförs av en kommuntjänsteman med arbetsuppgiften att jobba med VA-rådgivning i bebyggelsegrupper. Rådgivningsarbetet utförs i nära samverkan mellan miljökontor, VA-kontor och plankontor.

Innan VA-rådgivningsarbetet påbörjas görs en inventering av enskilda avlopp och en prioritering mellan områden. En förvaltningsövergripande grupp tar beslut om i vilka områden kommunalt VA inte är aktuellt, i vilka bebyggelsegrupper gemensamt VA kan vara ett bra alternativ samt vilka områden som har högst prioritet.

Som första steg i VA-rådgivningen hålls ett startmöte i området, där en förvaltningsövergripande grupp redogör för vilka krav som gäller på enskilt VA och att en förstudie kring alternativa lösningar kommer att utföras i området. På mötet påbörjas även förankring och lobbying för att de boende i området ska bilda en arbetsgrupp. Många gånger finns redan en styrelse för t ex vägföreningen, vilken kan utgöra arbetsgruppen för VA. Arbetsgruppen som representerar de boende i området är delaktig i alla kommande steg i processen.

Näste steg i VA-rådgivningen är att göra en förstudie som beskriver status på VA idag, dricksvattenförekomst, infiltrationsmöjligheter och bergförekomst. Förstudien ska mynna ut i olika förslag på VA-lösningar som är möjliga i området och ge en bild av vad dessa innebär, tekniskt och kostnadsmässigt.

Därefter gör VA-rådgivaren en projektering över det eller de förslag som är bäst lämpade. Projekteringen ligger till grund för

upphandling av entreprenaden. Det är arbetsgruppen som är ansvarig för upphandlingen av entreprenaden, VA-rådgivaren ställer upp med visst stöd.

Resultat, exempel och erfarenheter

Denna typ av VA-rådgivning¹ har nyttjats i Norrköpings kommun under åren 1990-1997. I Norrköpings kommun utfördes innan dess (innan den ändrade miljöskyddslagen) en viss VA-rådgivning genom kommunens tjänstemän. 1998 gjordes omorganiseringar inom kommunen och VA-rådgivningen började i stället upphandlas av konsult (se Nya Norrköpingsmodellen).

Erfarenheter från Norrköping visar på att denna VA-rådgivningsmodell passar bäst för bebyggelsegrupper med omkring 30-40 fastigheter. Vid större områden är det svårt att samla och få fastighetsägare att samverka. VA-rådgivning ges ett stort stöd till fastighetsägarna vilket gör att processen effektivt drivs framåt. Under de år denna typ av VA-rådgivning nyttjades i Norrköping åtgärdades 1-2 områden á 30-40 fastigheter/år.

Organisation och finansiering

I Norrköpings kommun föreslog en förvaltningsövergripande grupp att särskilda projektmedel för VA-rådgivning skulle avsättas för en 5-årsperiod för att därefter göra en utvärdering.

Under de åtta år som VA-rådgivningen nyttjades finansierade VA-kontoret en heltidstjänst för att jobba med VA-rådgivning i områden där kommunalt VA inte var ett alternativ. En förutsättning för att VA-rådgivarens arbete kunde flyta på effektivt var att miljökontoret också avsatte resurser för samverkan i arbetet.

Denna typ av VA-rådgivning har även tillämpats i Jönköpings kommun och liknande tankar diskuteras nu av VA-huvudmannen i Vaxholms kommun/Roslagsvatten.

4.2 VA-rådgivare i omvandlingsområden - av kommunen upphandlad konsult

Denna rådgivningsmodell kan användas i tätbebyggda omvandlingsområden där gemensamhetssystem är tänkbara. Rådgivningen utförs av upphandlad konsult, planeringen av projekt görs av kommunal tjänsteman. Norrköping är en

¹ Anders Sjöborg, Stadspartner Norrköping (Tidigare VA-rådgivare i Norrköping).

föregångare i denna modell. Den omnämns därför ibland som "Nya Norrköpingsmodellen".

Mål och målgrupp

Att ge stöd för fastighetsägare att hitta lämplig VA-lösning och skapa förutsättningar för samfälligheter i permanentade områden med tät bebyggelsestruktur om mellan 20-50 fastigheter. Lösningar som kan bli aktuella är gemensamhetsanläggningar med anslutning till det kommunala VA-nätet, gemensamhetsanläggning med lokal VA-lösning samt enskilda lokala lösningar.

Sändare och kanal

Utifrån en tidigare utförd inventering gör VA-gruppen (förvaltningsövergripande grupp) en prioriteringslista över vilka områden som ska få VA-rådgivning. Prioriterade områden nyinventeras av miljökontoret. Nyinventeringens omfattning beror på det arkiverade underlaget – ibland endast arkivinventering samt utskick av enkät för att undersöka intresset för utökad VA-standard, ibland även inventering i fält. Nyinventeringen ligger sedan till grund för VA-konsultens arbete.

Efter klartecken från VA-gruppen handlar miljökontoret upp en VA-rådgivningskonsult för aktuellt område. Tidigare handlades VA-rådgivningskonsulter upp på 2-åriga ramavtal. För att möjliggöra för välkända lokala konsulter har ramavtalet emellertid tagits bort, nu sker offentlig upphandling endast för projektbelopp över 3 basbelopp.

Underlaget från inventeringen samt krav på vilket underlag som konsulten ska jobba fram överlämnas till konsulten.

Miljökontoret kallar därefter till ett första möte mellan fastighetsägare, konsult, kommunrepresentanter från relevanta förvaltningar (vanligen Miljö, Plan och VA), ordförande i VA-gruppen och Lantmäteriet. På startmötet ges fastigheterna information om krav på VA och hur VA-rådgivningen kommer att gå till. På mötet bildas också en arbetsgrupp med omkring 8 fastighetsägare och konsulten.

Därefter jobbar konsulten och arbetsgruppen fram förslag på tänkbara VA-lösningar. Konsulten gör ett principförslag som innehåller en beskrivning av området, med VA-standard och topografiska förutsättningar, samt möjliga tekniker och beskrivning och ritningar av vad lösningarna skulle innebära, liksom kostnader för investering, drift och underhåll. Under arbetet jobbar konsulten nära arbetsgruppen med kontinuerliga avstämningar. Konsulten har även rollen som bollplank mellan arbetsgruppen och kommunen.

När arbetsgruppen och konsulten lagt fram ett principförslag överlämnas detta till miljökontoret för granskning, platsbesök, synpunkter och ändringar. Förslaget går sedan vidare till VA-gruppen för godkännande.

Därefter kallar miljökontoret till ett andra möte för de boende i området med medverkan från berörda kommunrepresentanter. Konsulten berättar om förslaget och vad som kommer att göras vidare. Stöd för de boende att organisera sig för ett gemensamt alternativ finns att tillgå delvis på miljökontoret och delvis av Lantmäteriet. Ibland kan även en ekonomisk rådgivare behövas. Samfälligheter och ekonomiska föreningar har ofta ekonomiska fördelar och kan få fördelaktiga lån för gemensamhetslösningar.

Efter det andra mötet sammanställer miljökontoret vad som beslutats på mötet samt vilken tidsplan som gäller. När det gäller lokala lösningar (gemensamma eller enskilda) ska en ansökan om tillstånd vara kommunen tillhanda inom sex månader, varpå byggherren/byggherrarna har 2 år på sig att färdigställa anläggningen/anläggningarna.

I vissa fall kan det bli aktuellt att samfällighet bygger och bekostar ett ledningsnät som därefter kopplas på det kommunala nätet och övertas av VA-huvudmannen. I dessa fall är det av största vikt att VA-huvudmannen är delaktig genom hela processen för att säkerställa att det ledningsnät som läggs uppfyller kommunens krav.

Resultat, exempel och erfarenheter

Denna VA-rådgivningsmodell² har tillämpats i Norrköping sedan 2002. Under dessa åtta år har totalt 389 fastigheter fått VA-rådgivning och åtgärdat sina avlopp. Av dessa ingår 60 fastigheter i samfälligheter som byggts och anslutits och överlämnats till VA-huvudmannen. 73 fastigheter ingår i områden där vissa fått gemensamhetssystem och andra små avlopp. Samt 256 fastigheter har fått små avlopp på den egna tomten.

Organisation och finansiering

I Norrköping finns en ledningsgrupp för vattenfrågor som består av politiker och cheftjänstemän. Vidare finns en VA-grupp som består av tjänstemän från Stadsbyggnad, Bygg och miljö och

² Daniel Andersson, Bygg o miljökontoret Norrköpings kommun

Anders Fröberg, projektledare "Starthjälp" i Västerviks kommun

Anders Sjöborg, Stadspartner i Norrköping

Norrköping vatten. Ledningsgruppen för vattenfrågor har beslutat att VA-rådgivning ska drivas och har satt en årlig budget för att upphandla konsulter, 324 000 kr/år (år 2010) samt avsatt 1 heltidstjänst på Bygg och miljökontoret. VA-gruppen har mandat att prioritera och välja områden för VA-rådgivningen.

Samma koncept nyttjas i Västerviks kommun inom projektet "Starthjälp" vilket delfinansieras med LOVA-medel (för åren 2010-2012). Bidragsdelen står för 300 tkr per år vilket finansierar VA-rådgivningskonsulter samt en ytterligare bidragspost på 1000 tkr är avsatt för investeringsstöd. Kommunledningen avsätter årligen en halvtidstjänst för projektledning och VA-rådgivning.

4.3 VA-rådgivare med fokus på små avlopp - kommunalt anställd, ej myndighetsperson

Mål och Målgrupp

Att motivera och ge stöd till enskilda fastighetsägare vilka "aldrig" eller inte under överskådlig framtid kommer få kommunalt VA och som inte direkt lämpar sig för gemensamhetsanläggningar/detaljplanering.

Målet är att driva aktiviteter som får fastighetsägare att på eget initiativ åtgärda sina avlopp och på så sätt minska det antal små avlopp som behöver föreläggas utifrån Miljöbalken.

Sändare o Kanal

Tanken med VA-rådgivaren är att denna dels ska kunna driva aktiviteter som ger stöd till kommunens gängse arbete med att åtgärda små avlopp på VA, Miljö och Plan och dels ägna sig åt utåtriktade aktiviteter som utbildning och rådgivning. I flera av de föreslagna aktiviteterna nyttjas externa aktörer, t ex entreprenörer och fastighetsmäklare som sändare av information till fastighetsägare.

Det finns en rad olika aktiviteter som skulle kunna drivas/utföras av den person som är anställd som VA-rådgivare. Vilka som bör prioriteras beror på behoven i kommunen. Här följer några exempel:

Aktiviteter med intern karaktär

- Delta i förvaltningsövergripande arbete
- Söka bidragspengar för projekt
- Driva kommunens kunskapsbank kring tekniska lösningar
 - vad som funkar, vad som är byggt i kommunen, demoanläggningar
- Driva kommunens kunskapsbank om servitut och samfällighetskrav samt vara länk till lantmäteriet

Aktiviteter med extern karaktär

- Hålla i utbildningar av fastighetsägare, fastighetsmäklare m fl
- Agera telefonrådgivare som stöd för fastighetsägare
- Föra dialog med entreprenörer och branschaktörer
- Arrangera diplomering av entreprenörer och konsulter
- Arrangera kampanj/avloppslördag

Det är viktigt att VA-rådgivaren är van att driva många processer, är lyhörd för kommunens gängse arbete och fastighetsägares problem. Erfarenhet som miljöinspektör, VA-utvecklare eller bygginspektör är en stor fördel.

Viktigt är att en tydlig avgränsning görs för att beskriva vilket arbete som ska utföras av VA-rådgivaren kontra i första hand miljökontor. Det är också viktigt att kommunen beslutar om vilka råd VA-rådgivaren ska ge och vilka råd denne inte ska ge.

Exempel och erfarenheter

På Gotland drivs sedan 2009 projektet "Klart Vatten"³ där Samhällsbyggnadsförvaltningen gör en omfattande kampanj där man har bytt ut gängse inventering och tillsynsarbetsuppgifter mot att lägga bevisbördan på fastighetsägaren.

Projektet är fristående från Samhällsbyggnadsförvaltningens ordinarie verksamhet och ska vara självfinansierande. Projektet är väl politiskt förankrat och bakgrunden är den politiska viljan att exploatera i kombination med dricksvattenproblematik i så gott som hela regionen.

Syftet med projektet är att göra verksamheten små avlopp – tydlig, enkel och positiv för fastighetsägarna.

För att tydliggöra vilka krav som ställs på fastighetsägaren har utgångspunkt satts:

- Avlopp utan tillstånd är inte lagliga och måste söka tillstånd

³ Jimmy Holpers, Samhällsbyggnadsförvaltningen, Region Gotland

Reportage om projektet "Klart Vatten" från Gotlands kommun publicerad på Avloppsguiden.se samt info från Region Gotlands hemsida.

www.gotland.se/klartvatten

- Avlopp med beslut äldre än 1987 döms ut och behöver söka nytt tillstånd
- Avlopp äldre än 15 år bör ses över

Att det ska vara "lätt att göra rätt" har varit ett måtto för projektet, därför har stort fokus lagts på att finnas till hands för fastighetsägarnas frågor kring tillstånd och kontaktuppgifter till entreprenörer.

Att ge avloppsfrågan positiv klang och att göra projektet allmänt känt har också legat i fokus. En informatör har gett stöd kring kommunikativa insatser i lanseringen av projektet. Namnet "Klart vatten" är ett exempel. En "Klart Vatten"-logga togs fram och platser att synas på valdes. Exempel på åtgärder för att synas är "Klart Vatten"-dekaler på bilar och "Klart Vatten"-tryck på tröjor på medarbetare som är ute på fastighetsbesök. Reklamprodukter som pennor, vattenflaskor och disktrasor med "Klart Vatten"-tryck delas ut.

Under projektets uppstartsår 2009 planerades projektet och ett GIS-register togs fram över alla fastigheters avlopp och dess status (utifrån ärenderegister, pappersarkiv, slamtömningsregister och regionens VA-listor mm). En prioriteringsordning upprättades över områden och byar. Informationsbroschyrer och trycksaker togs fram.

2010 påbörjades det utåtriktade arbetet mot fastighetsägare. Det består i att skicka personligt adresserade brev till fastighetsägare i ett område. Där informeras fastighetsägaren om vilka krav som gäller och att deras avlopp saknar tillstånd eller att det är så gammalt att de måste göra om anläggningen och för detta krävs tillstånd. Fastighetsägaren uppmanas att ta kontakt med en entreprenör och inbjuds till bygdegårdsträff. I utskicket medsänds en ansökningsblankett.

Bygdegårdsträffen är ett sätt för regionens projektmedlemmar att sprida info i det avsedda området. Projektet har drop-in tider på regionkontoret 4 timmar per vecka för fastighetsägarna att ställa frågor om sin tomt och sitt avlopp, och under arbetstid finns också möjlighet till rådgivning per telefon och e-post.

Vidare drivs inom projektet kontakter med andra berörda aktörer. Bl a har alla fastighetsmäklare informerats om vilka krav som gäller, och återkommande entreprenörsträffar görs för att stämma av frågor kring det ansvar på 10 år som entreprenörerna har för en anläggning genom konsumenttjänstlagen.

Projektet Klart Vatten har nyligen startats. Därför är det svårt att utvärdera hur effektivt det är eftersom det är en fördröjning

mellan informationsspridning och faktiskt åtgärdande av avlopp. Resultaten pekar dock i rätt riktning:

- 2010 gick informationsbrev ut till 456 fastigheter och uppföljning gjordes genom bygdegårdsträffar
- 2011 planerar man att nå ut till 1200 fastigheter
- Av de 125 fastigheter som kontaktades i maj 2010 har 75 % återkopplat genom telefonsamtal, e-post eller drop in på kommunkontoret och 30 % har inkommit med ansökningar
- Responsen från fastighetsägarna har varit positiv. Det blir i stort sätt inga konflikter, det verkar som om fastighetsägarnas ansvarskänsla har underskattats av kommunens tjänstemän tidigare.

Organisation och finansiering

Projektet "Klart vatten" i Region Gotlands ska utifrån miljönämndens krav vara självfinansierande, vilket det förväntas vara år 2013 när tillståndsansökningarna börjat inkomma.

Till dess finansieras projektet av Samhällsbyggnadsförvaltningen. Den årliga projektbudgeten täcker 5 heltidsanställda och ca 200 tkr för annonsering, trycksaker, m.m.

Det finns inte en given plats för var en kommunal VA-rådgivare bör "sitta"/vara finansierad från. Det viktiga är att man skiljer på roller och ansvar. Idag utförs många gånger denna typ av uppgifter av miljökontoret vilket ofta blir problematiskt eftersom uppgifterna faller utanför myndighetsutövarens ansvar.

Kommunen bör så långt som möjligt tydliggöra och särskilja rollerna mellan myndighetspersoner och icke myndighetspersoner. För att VA-rådgivaren på ett trovärdigt sätt ska kunna utföra den typ av uppgifter som listas ovan är det viktigt att VA-rådgivaren inte har en myndighetsroll. Det betyder dock inte att rådgivaren inte kan sitta på miljökontoret utan bara att det ska vara tydligt vilken roll och ansvar VA-rådgivaren har, samt hur VA-rådgivningstjänsten finansieras. Eftersom VA-rådgivarens arbete ger stöd både för plankontoret, VA-kontoret och miljökontoret kan en lämplig lokalisering av tjänsten vara på kommunledningskontoret.

LOVA-medel kan vara ett bra sätt att prova och komma igång med denna typ av tjänst. Viktigt är dock att tidigt jobba för att VA-rådgivningen ska få en plats i den löpande verksamheten.

4.4 VA-rådgivare på regional nivå

Mål och Målgrupp

Att på regional nivå samla resurser för att kunna ha en hel- eller deltidsanställd person som både kan fungera som VA-rådgivare till fastighetsägare och som kan ge stöd till kommuner i ett län. VA-rådgivaren kan driva och utveckla kommunikationsinriktade projektaktiviteter t ex utbildningar, mässor osv. Resursen kan också delas mellan en mindre grupp av kommuner med liknande behov. En regional resurs kan också fungera som aktiv deltagare i eller till och med ansvarig för en nod mellan kommuner och Länsstyrelse.

Det finns idag inga lagkrav eller annat tydligt utpekat ansvar att tillhandahålla denna typ av rådgivning på kommunal eller regional nivå även om det skulle vara kostnadseffektivt. Det gör också att om man vill starta behövs det skapas en ny organisation eller typ av verksamhet som kan utföra dessa uppgifter.

Det är idag ett fåtal av landets kommuner vilka har så många små avlopp/så stora problem att de kan motivera en avloppsrådgivare i den egna kommunen (jämför modell 3 i denna rapport). Ett motsvarande behov finns också i många av landets kommuner vilka inte har ekonomi avsätta resurser.

Sändare o Kanal

Val av inriktning och arbetsuppgifter för en regional VA-rådgivare sker utifrån prioriteringar och behov i kommuner och hos regionala aktörer. Vilken inriktning som är relevant kan också variera över tiden. Här följer några exempel på roller och aktiviteter för en regional VA-rådgivare:

- Nod i regionalt nätverk
- Dialog m länsstyrelsen & kommuner
- Mentor/fortbildning av miljöinspektörer
- Samordning av entreprenörs- och projektörsutbildningar samt avloppslördagar/ mässor och kampanjer
- Dialog med konsumentvägledning
- VA-rådgivare åt fastighetsägare

Exempel och erfarenheter

Det finns inga svenska exempel på denna typ av VA-rådgivning på regional/mellankommunal nivå. Motsvarande regional samordning/satsning finns för andra frågor i samhället t ex konsumentrådgivning och energirådgivning. Vissa av de aktiviteter som en regional VA-rådgivare skulle kunna göra har till viss del genomförts i projektform t ex via miljösamverkan eller kommunnätverk som finns runt omkring i landet. Vidare har i vissa län tjänstemän på länsstyrelser med kompetens och

frihetsgrader för kommunikation och dialog med kommuner m fl också fungerat som dialogpartner och samlat hög kompetens i frågan.

I Finland har regionala organisationer såsom Vattenskyddsföreningar (vilka huvudsakligen finansieras av kommunala och andra offentliga medel) genomfört VA-rådgivning⁴ och det kommer under 2011 skalas upp pilotverksamhet och utbildningsinsatser med medel från nationell nivå för detta.

Eftersom detta ännu inte genomförts är det svårt att ännu bedöma vilka resultat som kan uppnås eller hur effektiv en satsning av detta slag är. Klart är att det finns behov av en regional/mellankommunal resurs som kan ge kontinuitet i att samordna och driva arbetet med småskaligt VA på regional nivå. Troligen kommer detta kunna möjliggöra synergier mellan kommunernas löpande arbete och därmed effektivisera kommunikation och kompetenshöjande insatser.

Organisation och finansiering

I nuläget finns normalt inga resurser för denna typ av rådgivning, det är inte heller lagstadgat eller ges offentliga eller andra medel till denna typ av aktiviteter från nationell/regional nivå.

Organisation av en regional VA-rådgivning kan ske på olika sätt. Ett exempel är att knyta det till en regional aktör till exempel ett kommun- eller regionförbund eller motsvarande, på det viset har flera Miljösamverkansprojekt organiserats. En VA-rådgivare på regional nivå skulle även kunna anställas på en länsstyrelse men detta skulle troligen försvåra uppdelningen mellan myndighetsroll respektive rådgivningsroll. Ytterligare ett alternativ är att anställa en person på en ”större” kommun i länet vilket med hur både konsumentrådgivning och energirådgivning har organiserats.

För att kunna starta en verksamhet av detta slag behövs troligen finansieringen delas mellan olika aktörer och nivåer. Dels måste det ses som ett prioriterat behov hos de kommuner som berörs och dels måste man från regional nivå se nytta i detta. Initialt kan det också behövas ytterligare externa medel till exempel från statlig eller regional nivå för att komma igång. Över tiden behöver nyttan av den regionala VA-rådgivningen vara så stor att kommuner själva är beredda att finansiera.

⁴ Erkki Santala, Finlands miljöcentral

Budget för en satsning bör inbegripa en halvtid eller heltid i minst ett, gärna fler år, samt projekt pengar som kan användas för att ordna möten, ta fram kommunikationsmaterial, anlita föreläsare etc. Finansiering kan komma från kommuners skattemedel, kanske fördelat med en nyckel utifrån hur många enskilda avlopp som finns i varje kommun.

Medel kan också komma från länsstyrelsen, från regionala tillväxtpengar (då ju en satsning på att åtgärda många avlopp kommer skapa många nya jobb i småföretag). I vissa frågor kan också VA-huvudmän bidra om det handlar om för specifika projekt med koppling till deras uppgifter.

4.5 Demoanläggningar/Avloppsexpo

Mål och Målgrupp

Att skapa demonstrationsanläggningar för att visa exempel på modern och långsiktigt hållbar avloppshantering samt bidra till informationsspridning om detta. Samtidigt att nyttja anläggningen för informationsmöten för fastighetsägare om avloppshantering samt för studiebesök.

Sändare o Kanal

Genom att nyttja en offentligt tillgänglig fastighet för installation av demonstrationsanläggningar skapas goda förutsättningar för studiebesök och erfarenhetsutbyte. Det kan vara tex en hembygdsgård, ett museum, eller varför inte kommunhuset?!

Exempel och erfarenheter

Demoanläggningar finns på flera håll i landet, nedan ges exempel på demonstration av vakuumtoaletter i en hembygdsgård i Trosa kommun⁵ (vilka togs i drift 2009).

I samband med att Trostorps hembygdsgård önskade uppgradera sina torrtoaletter till en mer modern lösning tog kommunen tillfället i akt att genom stöd uppmuntra till utformning och installation av en långsiktigt hållbar avloppslösning med god kretsloppsprestanda, dvs möjlighet till höggradig återföring av närsalter. Det resulterade i att hembygdgården installerade vakuumtoaletter (med möjlighet att "kika bakom") samt en vattenfri urinal för uppsamling av urin och fekalier med minimal inblandning av vatten. Resultatet blev höjd standard för

⁵ Karl-Axel Reimer, Södertälje kommun (tidigare Trosa kommun)

Stefan Björnmalm, Vice ordf i Vagnhärads hembygdsförening.

hembygdsgården och för kommunen en given plats för VA-mässor och möten.

Hembygdsgården var ett bra val av lokal eftersom den redan var ett känt besöksmål. På midsommar är det inte ovanligt med 2000 besökare. Gården håller även öppet för allmänhet på helger och går att hyra till fest. Kommunen har börjat använda Trostorp för evenemang för att informera om långsiktigt hållbar vatten- och avloppshantering, kommunens VA-policy samt visa exempel på en hållbar VA-lösning. Med hjälp av experter/konsulter ges information om olika avloppstekniker och miljökontoret berättar om tillsynsarbetet.

Även grannkommunen Södertälje har använt VA-anläggningen vid Trostorp för att informera om kretsloppsanpassad avloppshantering.

Hur effektiv demoanläggningen varit har inte utvärderats under det år den varit i drift. Dock har responsen varit positiv från fastighetsägare, bara att kunna visa upp en anläggning där besökarna kan titta och prova själva har varit av stor betydelse. Demoanläggningen visar att vakuumtoaletter "inte låter extremt mycket och inte ser jättekostiga ut" vilket bidragit till att fastighetsägare efter avloppsmöten i hembygdsgården känt sig trygga med hur de skulle gå vidare med sitt avlopp. Att det bara handlar om en tekniklösning av många har mindre betydelse, huvudsaken är att det finns något att prova på riktigt!

Att bjuda in till möten och "avloppslördag" kan ses som tidseffektiv rådgivning eftersom informationen når många fastighetsägare samtidigt.

Organisation och finansiering

Installation av vakuumtoaletterna i Trostorps hembygdsgård finansierades till hälften av hembygdsgården och till hälften av kommunala bidrag (Ekouts-kottets miljöpott till konkreta miljöbidrag). Som motprestation för det kommunala bidraget kan anläggningen nyttjas som demoanläggning. Pedagogisk information om avloppssystemet finns uppsatt i toalettutrymmena. Lokalen bredvid kan bokas för VA-möten, VA-mässor, studiebesök mm.

Andra exempel på demonstrationsanläggningar

- Avloppsexpo i Nacka kommun, en permanent utställning som finns uppförd i anslutning till Naturskolan i Velamsund. Där kan allmänhet prova urinsorterande

toaletter, vakuumtoaletter och titta på modeller av LTA-pumpar.

- I Linköping och Örebro finns respektive pågår installation av urinsorterande toaletter i kommunernas kommunhus. Anläggningen i Linköping kommunhus kom till i samband med LIP-projekt.
- I Norrtälje fanns under ett antal år en "avloppsvagn" – en rullande utställning med olika avloppstekniklösningar. Projektet var ett LIP-projekt.
- Fulltofta Naturcentrum i Hörby kommun visar upp urinsorterande system, en lokal öppen markbädd och lokalt slamomhändertagande.
- Ekerödsrasten är en rastplats i Hörby kommun där Vägverket installerat urinsorterande toaletter.

4.6 Andra VA-rådgivningsprojekt

Projektbaserad VA-rådgivning

Mål och målgrupp, sändare och kanal

En projektbaserad VA-rådgivning kan ha olika typer av mål och olika målgrupper. Samma sak gäller för sändare och kanal.

Vad som kännetecknar en projektbaserad VA-rådgivning är att insatsen i tid och resurser är begränsade till att vara en engångsinsats.

Exempel och erfarenheter

2009 sökte Södertälje kommun medel från LOVA med syftet att minska närsaltutsläppen och etablera system för kretslopp för enskilda avlopp. Av projektbudgeten gick 300 tkr till VA-rådgivning till fastighetsägare med fokus på kretsloppslösningar inom Stavbofjärdens tillrinningsområde. Rådgivningen inleddes med informationsbrev följt av bygdegårdsträffar, där man fick möjlighet att boka in en timmes gratis rådgivningsträff med en konsult. I anslutning till rådgivningen fanns tillverkare på plats för att demonstrera sina produkter.

Utgångspunkt för projektet var den kommunala kretsloppspolicy för små avlopp som vid projektets genomförande var antagen för Stavbofjärden, (under projektets gångs utökades kretsloppspolicyn för små avlopp att gälla hela kommunen).

Avloppsmässa/avloppslördag

Mål och målgrupp

Målet med avloppsmässor är på en och samma tillfälle, kunna erbjuda fastighetsägare den samlade information som behövs för

att fastighetsägare ska ha tillräcklig kunskap för att kunna investera i en ny avloppsanläggning

Fastighetsägare får där hjälp med att söka tillstånd, välja teknik och ta kontakter med alla inblandade parter.

Sändare och kanal

Medverkande på avloppsmässor är miljökontoret och ibland VA-kontoret som ger stöd vid tillståndsansökningar och information om VA-utbyggnad. Entreprenörer och grossister visar produkter och informerar om tekniska lösningar. Ibland finns även kommunpolitiker och representanter från länsstyrelsen på plats.

Exempel och erfarenheter

Denna typ av mässa har använts flitigt av många kommuner de senaste åren. Modellen förespråkas av Naturvårdsverkets kampanj ”Små avlopp ingen skitsak”.

5 ERFARENHETER FRÅN ANDRA BRANSCHER

I detta kapitel sammanställs erfarenheter och lärdomar ur vägledningsprojekt från andra branscher. De vägledningsprojekt som tillfrågats är Konsumentvägledningen i Göteborgsregionen och Energirådgivningen i Stockholms län.

5.1 Konsumentrådgivning/vägledning

Mål och Målgrupp

Konsumentrådgivningen syftar till att lösa människors problem i vardagen och långsiktigt stärka dem i rollen som konsument. Målgruppen är kommunens invånare med fokus på ekonomiskt utsatta grupper.

Sändare o Kanal

Rådgivarnas huvudkompetensområde är konsumenträtt, kompetensutveckling sker kontinuerligt för att rådgivarna ska ha aktuell kunskap om de mest efterfrågade sakområdena.

Informationsspridningen till konsumenter utförs delvis i form av telefonrådgivning och hemsidesinformation då konsumenterna själva uppsöker informationen.

Informationsspridning där rådgivarna söker upp konsumenterna förekommer också, t ex i form av utbildning för högstadiel elever och utställningar på mässor, festivaler och vid lokala evenemang.

En blandning mellan de två typerna av informationsspridning är informationsspridning på Facebook och Twitter, där

konsumenten i ett första skede måste ta initiativet till informationssökande men sedan får informationen skickad till sig.

Exempel och erfarenheter

Konsumentrådgivningen⁶ för årligen dialog med 15-16 000 personer genom de olika aktiviteterna. Varje kontakt bokförs, varför det finns god statistik på vilka frågor som mest frekvent ställs. Utifrån denna statistik sker urval av internutbildningar.

Organisation och finansiering

Konsumentrådgivningen i Göteborg har funnits sedan 80-talet. Sedan 90-talet har konsumentrådgivningen varit en egen kommunal förvaltning med egen nämnd. Rådgivningen är således skattefinansierad.

Den del av konsumentrådgivningen som hanterar energifrågor finansieras även från energimyndigheten.

Framgångsfaktorer

Konsumentrådgivningen har funnits i många år och har under denna tid blivit välkänd och välnyttjad. Framgångsfaktorer på vägen dit har varit:

- Samverkan och nätverkande
- Tydliga mål och visioner
- Intern kompetensutveckling

5.2 Energi- och klimatrådgivning, samverkan mellan 27 kommuner i Stockholmsregionen

Mål och Målgrupp

Rådgivningen ska förmedla kunskap om energieffektivisering samt sträva efter att påverka attityder och beteenden hos målgrupperna. Målgrupperna är invånare, små och medelstora företag och organisationer.

Energirådgivningen syftar till att främja en effektiv och miljöanpassad användning av energi i regionen och därigenom bl.a minska energianvändningens klimatpåverkan.

Sändare o Kanal

Telefon- och webbrådgivning är aktiviteter där människor söker upp Energirådgivningen.

⁶ Els-Marie Aronsson Kilström, Förvaltningschef Konsument Göteborg Tel 031-368 08 13

I andra projekt och aktiviteter sker uppsökande verksamheter riktade till exempelvis små- och medelstora företag, småhusägare med direktverkande elvärme och skolelever. Aktiviteter genomförs både på regional och lokal nivå, dvs i kommunerna.

Exempel och erfarenheter

Energi- och klimatrådgivningens⁷ resultat har mätts i; Hur många personer som sökt upp information och hur många personer/företag/skolklasser man nått ut till med information.

Uppföljningen av ”hur många personer som sökt upp” och ”hur många personer sökts upp” har utvärderats årligen 2008, 2009 och 2010.

Man har gjort flera utvärderingar av verksamheten, både av enskilda projekt och verksamheten som helhet. Utvärderingarna har visat vilka kommunikationsvägar som är mest kostnadseffektiva och målgruppernas åsikter om verksamheten, dess nytta och om råden lett till åtgärder.

Man har dock inte kunnat kvantifiera effekten av verksamheten, eftersom den enbart är rådgivande. Om man exempelvis installerar en värmepump efter att ha gått på ett seminarium, är det inte säkert att de sparade koldioxidutsläppen enbart beror på informationen. Deltagaren på seminariet påverkas också av andra faktorer.

Samma förhållande gäller för rådgivning riktad mot företag. Efter att man genomfört ett företagsbesök genomförde man uppföljande samtal efter sex veckor som konstaterade att 38% av företagen då hade genomfört eller planerat förändringar.

Organisation och finansiering

Finansieringen av energirådgivningen baseras på bidraget för kommunal energi- och klimatrådgivning från Energimyndigheten (förordningen 1997:1322), som delats ut i sin nuvarande form sedan 1999. Bidragets storlek är 280000–435000 kr per år, beroende på kommunens storlek. Utöver bidraget tillför vissa kommuner egna medel. Tidigare på 70- och 80-talet fanns också statligt finansierad kommunal energirådgivning.

Av kommunernas satsade medel används 40 % inom den egna kommunen och resterande 60 % går till den gemensamma

⁷ Per Bengtsson, Energirådgivningen i Stockholmsregionen (projektledare fram till december 2010).

verksamheten. I samband med en omorganisation, januari 2011, förstärktes kommunernas andel och uppgår nu till 60 %.

Framgångsfaktorer

Framgångsfaktorer för verksamheten som konstaterats vid olika utvärderingar är:

- Planera verksamheten väl, gör den målgruppsinriktad och målstyrd.
- Avgränsa kommunikationen till specifika målgrupper istället för "alla".
- En stegvis uppbyggnad av kommunikationen fungerar bäst: 1) välj ut målgrupp, 2) skicka brev, 3) ring upp, 4) erbjud uppföljande information och seminarium.
- Aktiv rådgivning är en förutsättning för verksamheten. Mycket få tar spontant kontakt med rådgivarna, men kontakter man utvalda målgrupper får man ofta en mycket god respons. Exempelvis småhusägare - bara 8% vill inte prata energi när man ringer upp. Ringer man företag, vill över hälften boka rådgivningsbesök när de blir tillfrågade per telefon.

6 LÄRDOMAR, FRAMGÅNGSFAKTORER OCH FORTSATTA ARBETEN

Generella lärdomar

Det är inte lätt att bara kommunicera t ex kring små avloppslösningar vid VA-rådgivning. Andra typer av VA-frågor kopplar direkt till detta. I många fall behöver man ha klarlagt frågor om kommunal VA-utbyggnad, detaljplaner, bygglov och inte minst dricksvattenförsörjningen för att komma vidare med att åtgärda de enskilda avloppen. Därför krävs i många fall en förvaltningsövergripande dialog och kanske t o m samarbete för att få till en effektiv VA-rådgivning.

Det är viktigt att tydliggöra det huvudsakliga problemet eller planeringssituationen som man vill att rådgivningen ska hjälpa. Utifrån en bra beskrivning av problemet kan sedan en lämplig rådgivningsåtgärd väljas samt vem/vilka som bör/kan genomföra rådgivningen. Det är inte självklart att det är kommunen som ska vara den enda kanalen eller ska driva rådgivningen.

Framgångsfaktorer är tydlighet vad som gäller de krav som ställs utifrån Miljöbalken, PBL och LAV samt tydlighet om tidsplaner och ekonomiska konsekvenser.

Man bör kommunicera så att det blir enkelt att göra rätt för fastighetsägarna. Informationen bör i hög grad vara av typen "HUR-information" istället för "VARFÖR-information". Motiv till åtgärder är inte så svårt att kommunicera men det hjälper inte fastighetsägaren att komma vidare till sitt beslut om att åtgärda.

Att kunna "titta och känna" skapar trygghet i beslut. Därför är demo-anläggningar ett effektivt stöd för fastighetsägare vid val av avloppslösning eller toalettstol.

Att känna delaktighet i beslut är också en viktig aspekt för att en fastighetsägare ska vara motiverad till förändring. Det är därför viktigt att lyfta fram olika lösningar/alternativ och kostnadsnivåer.

Andra branscher

En viktig framgångsfaktor som lyftes från rådgivningsprojekten inom energi och konsumentfrågor var att ha tydliga mål och visioner för rådgivningsverksamheten. Vikten av att tydliggöra vad som avses uppnås kan inte nog poängteras.

Vidare lyftes vikten av samverkan och nätverkande för att nå målen och för att synas och omtalas och "bli en etablerad aktör".

Intresse och behov

Under hösten 2010 lades projektets sammanställda VA-rådgivningsmodeller ut på Kunskapscentrum Små Avlopps hemsida som inspiration till nya LOVA-ansökningar. Intresset för rådgivningsmodellerna var stort och allt fler kommuner startar eller planerar nu rådgivningsprojekt. Ett antal ansökningar om VA-rådgivning har även fått beviljade medel från LOVA.

6.1 Fortsatt utvecklingsarbete

Prioriterat

Följande inriktningar kan ses som strategiskt viktiga att prioritera för att främja VA-rådgivningsinsatser:

- Att skapa erfarenhetsutbyte mellan påbörjade projekt på kommunal och regional nivå.
- Att initiera och ge stöd till kommuner som vill starta projekt.

Detta kan dels vara i form av att ta fram ansökningar om externa medel eller att i dialog form arbeta fram projektidéer. Detta kan ske på nationell, regional eller t o m mellankommunal nivå. Lämpligen utnyttjas etablerade fora som Kunskapscentrum små avlopp och Avloppsguiden,

Miljösamverkan och Länsstyrelsernas tillsynsvägledning för detta.

- Att dokumentera och sprida information om VA-rådgivningsaktiviteter och projekt. Detta kan ske genom att kommunicera VA-rådgivning som metod för att åtgärda små avlopp på ett kostnadseffektivt sätt. Detta är något som många kommuner och myndigheter borde undersöka närmare i samband med att strategier och åtgärdsprogram tas fram och beslutas på lokal nivå.

Kunskapscentrum Små avlopps utvecklingsarbete

Utifrån de ovan prioriterade aspekterna på utvecklingsarbete så kommer Kunskapscentrum Små Avlopp under 2011-2012 genomföra följande aktiviteter för utveckling av VA-rådgivning,

I projektet så planeras följande aktiviteter:

A) Erfarenhetsutbyte med Finland och deras satsning på regional/ lokal avloppsrådgivning

I Finland sker under 2011/2012 en satsning på mer än 700 000 € som går till regional och lokala rådgivningsfirmor. Ansvar för utbildning av avloppsrådgivare är finska Miljöcentralen. Man säger att en lokal avloppsrådgivning är ett effektivt sätt att nå fastighetsägarna och att hjälpa dem att undvika felinvesteringar. Att utveckla rådgivningen är viktigt och pilotprojektet som nu inleds erbjuder för detta en utmärkt möjlighet.

B) Dokumentation av pågående och nystartade VA-rådgivningsprojekt i Sverige. Vad händer just nu runt om i Sveriges kommuner?

C) Workshop för erfarenhetsutbyte och diskussion kring VA-rådgivning, höst 2011. Vilka modeller fungerar? Vad krävs för att komma igång? Behov av fortsatt utvecklingsarbete? Dessutom kommer i workshopform möjlighet att ges för utveckling av framtida VA-rådgivningsprojekt utifrån kommunernas behov.

D) Kommunikationsaktiviteter som syftar till att fler kommuner än de som deltar i workshop söker LOVA-projektmedel under höst 2011.

E) PM. Sammanfattning av vad vi vet och lärt. Denna utformas med utgångspunkt i de VA-rådgivningsmodeller som bedöms fungera och i hög grad baseras på exempel från kommuner som genomfört eller påbörjat VA-rådgivning.

BILAGA 1. SAMMANFATTNING AV VA-RÅDGIVNINGSMODELLERNA

Detta material samt fördjupade beskrivningar av VA-rådgivningsmodellerna lades under höst 2010 ut på www.smaavlopp.se som underlag och inspiration för kommuner att söka LOVA-medel för VA-rådgivningsprojekt.

VA-rådgivare i omvandlingsområden – anställd av kommunen ("Gamla Norrköpingsmodellen")

Mål: Att ge stöd för fastighetsägare att hitta en fungerande VA-lösning och skapa förutsättningar för samfälligheter i tätbebyggda områden (20-50 fastigheter) under permanentning

Målgrupp: Fastighetsägare i specifika områden

Sändare: Tjänsteman anställd av t ex VA-förvaltning med uppgiften att jobba med VA-rådgivning i områden där kommunalt VA inte är ett alternativ.

Kanal: Möten i området, förstudie för framtagande av alternativa lösningar, projektering av en eller två alternativ (konstruktion och stöd för byggande).

VA-rådgivare i omvandlingsområden – av kommunen upphandlad konsult ("Nya Norrköpingsmodellen")

Mål: Att ge stöd för fastighetsägare att hitta en fungerande VA-lösning och skapa förutsättningar för samfälligheter i tätbebyggda områden (20-50 fastigheter) under permanentning

Målgrupp: Fastighetsägare i specifika områden

Sändare: Kommun som arbetar förvaltningsövergripande och extern VA-rådgivningskonsult.

Kanal: Information och möten med boende i området, kommunfinansierad förstudie och stöd till boende att bilda arbetsgrupp och organisation för att genomföra vald åtgärd.

VA-rådgivare med fokus på små avlopp – kommunalt anställd, ej myndighetsperson

Mål: Påskynda åtgärdandet av undermåliga solitära små avlopp. Rådgivning i frågor om små avlopp som faller utanför MoH myndighetsutövande.

Målgrupp: Fastighetsägare som aldrig eller under överskådlig framtid kommer att få kommunalt VA eller lämpar sig för gemensamhetsanläggningar.

Sändare: Kommunaltjänsteman (ej myndighetsperson) med stöd från externa aktörer så som fastighetsmäklare, entreprenörer och konsulter.

Kanal: Uppbyggd kunskap internt i kommunen kring; tekniska lösningar/ demoanläggningar och servitut/ samfällighetskrav samt direkt rådgivning till fastighetsägare. Rådgivning till fastighetsägare genom lokala aktörer t ex fastighetsmäklare, entreprenörer och konsulter.

VA-rådgivare på regional nivå

Mål: Regionalt stöd/nod som driver samarbeten och dialog mellan regionens kommuner/länsstyrelse och/eller en regionalt lokaliserad resurs för VA-rådgivning till fastighetsägare i kommuner/regioner som inte har möjlighet att ha en rådgivare i varje kommun

Målgrupp: Kommuntjänstemän, regionala aktörer och fastighetsägare

Sändare: Den regionala VA-rådgivaren fungerar som samordnare och stöd för andra aktörer som t ex Länsstyrelse, kommunförbund, kommuner och branschaktörer att kommunicera med fastighetsägare. Dessutom kan den regionala VA-rådgivaren vara aktiv t ex i fastighetsägarutbildningar, avloppsmässor och andra externa aktiviteter.

Kanal: Mässor/kampanjer, webbsidor och informationsmaterial och utbildning av entreprenörer, mäklare etc. Samordning mellan kommuner och mentorskap/fortbildning för miljöinspektörer. Direkt rådgivning till fastighetsägare genom utbildningar samt ev rådgivning via telefon/möten. Dessutom möjlighet att koordinera med kommunernas löpande konsumentrådgivning.

Avloppsexpo/demoanläggningar

Mål: Etablera en utställning/lokal som möjliggör demonstration av teknik för små avlopp. Ska också fungera som en plats för kommunens rådgivning om små avlopp.

Målgrupp: Fastighetsägare med små avlopp och allmänhet

Sändare och kanal: Lokal öppen för allmänheten där nyfikna kan titta på anläggningar och inhämta information. Möteslokal för återkommande "avloppsmässor" och utbildningar arrangerade av kommunen.